

СТАТИСТИКА, ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657:167.7

DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2026.1.27>

JEL Classification: M40, M41

Жук В.М.,
д-р екон. наук, професор, академік НААН України,
голова Наукової ради Інституту обліку і фінансів НААН,
головний науковий співробітник,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1367-5333>
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ

ПРЕДМЕТНА СФЕРА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ЙОГО ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІЙ ТЕОРІЇ

Zhuk V.M.,
dr.sc.(econ.), professor, academician of the NAAS of Ukraine,
chairman of the Scientific council
Institute of Accounting and Finance of the NAAS,
senior researcher,
National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics", Kyiv

THE SUBJECT AREA OF ACCOUNTING IN ITS INSTITUTIONAL THEORY

Постановка проблеми. З початку XXI ст. спостерігається певний дисбаланс у розвитку бухгалтерської професії та її наукового забезпечення. Це особливо проявляється в консервативній сутності його теорії на тлі стрімкого розвитку формальної, цифрової, аналітичної, інформаційної та іншої функціональності корпоративних, галузевих, національних й міжнародних систем обліку.

У вітчизняному просторі перший «дзвінок» для академічної складової бухгалтерського обліку пролунав на початку другого десятиліття XXI ст. при перегляді Міністерством освіти і науки України (далі – Міністерство) переліку наукових спеціальностей в економічній сфері. Тоді, базуючись першочергово на предметі бухгалтерського обліку, який обмежувався сферою «відображення господарських операцій», обґрунтовувалась доцільність ліквідації його окремого наукового статусу через поглинання управлінською академічною спеціалізацією. Тоді ця проблема бухгалтерської спеціальності вирішилась для її статусності позитивно, багато в чому завдяки появі вітчизняної інституціональної теорії бухгалтерського обліку (з іншим трактуванням предмета) та позитивній експертизі вчених-економістів НАН України, для яких загалом інституціональна теорія є зрозумілою й близькою. Проте в освітньому середовищі, яке в основному і представляє спеціальність на рівні Міністерства, уявлення й трактування предмета бухгалтерського обліку не змінилось. Останнє, в основному, і слугує базою для сучасних «зазіхань» на академічність бухгалтерського обліку новими складами співробітників та експертів Міністерства, відсутністю в ньому політики «наступності». Все це актуалізує дискусію щодо предметної сфери бухгалтерського обліку, формування в Україні його сучасної парадигми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчаючи розвиток бухгалтерського обліку, різних її інтерпретацій (концепцій, теорій), ми прийшли до висновку, що кожна з них формує власне уявлення про предмет [1]. Разом з тим, в континентальній бухгалтерській школі й, відповідно, на постсоціалістичному просторі переважає нормативний підхід звуженого трактування предмета обліку як реєстрації фактів господарського життя.

На перший погляд видається досить дивним, що сутність цього трактування практично не змінюється з часів Луки Пачолі. Намагання передових вчених України у різні часи поглибити це трактування не знайшло належного відклику у вітчизняному освітньому середовищі. Так:

– професор С. Голов (наукова школа КНЕУ, МІМ України) вважає, що у сучасних умовах предметом бухгалтерського обліку як практичної діяльності є ретроспективні і перспективні параметри

господарської діяльності підприємства і його середовища, визначені органами, що регулюють бухгалтерський облік, і власником підприємства або уповноваженим ним органом (посадовою особою). Предметом бухгалтерського обліку як науки є історичні, сучасні та майбутні методологічні, організаційні та інші аспекти бухгалтерського обліку у взаємозв'язку з відповідними елементами середовища, в якій він здійснюється [2]. В більш сучасній інтерпретації під предметом він визначає ретроспективні та перспективні параметри господарської діяльності підприємства та його довкілля, визначені органами, що регулюють бухгалтерський облік, та власниками підприємства або уповноваженим ним органом (посадовою особою) з урахуванням запитів інституцій [3];

– професор О. Петрук (наукова школа Житомирської політехніки) визначав предмет бухгалтерського обліку як функціональну науку, яка розвиває методологію пізнання, маючи об'єктом методологію, а предметом – закономірності розвитку принципів, методів та прийомів [4]. Представник цієї ж школи, професор С. Легенчук, поглиблюючи дослідження, запропонував у якості предмета бухгалтерського обліку як науки визначати закономірності розвитку метаметодології (моделей динаміки бухгалтерського наукового знання) та методології бухгалтерського обліку (принципів, методів та прийомів) [5].

Водночас, у паспорті наукової спеціальності 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит, формула спеціальності залишається зорієнтованою на методологію, методики й організацію бухгалтерського обліку, аналізу, ревізії та аудиту фінансово-господарської діяльності підприємств [6].

Все це свідчить про певну теоретичну кризу наукових поглядів щодо предметної сфери бухгалтерського обліку і вимагає подальших наукових пошуків.

Постановка завдання. Перегляд предметної сфери бухгалтерського обліку при розгляді його в статусі соціально-економічного інституту та обґрунтування напрямів її інституціонального збагачення в умовах сучасних викликів розвитку науки, професії й трансформації економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною ознакою виділення й класифікації наук є предметна ідентифікація. Предмет наук, що мають «сильні версії» теорії, як правило, визначаються лаконічно. З цієї усталеної в науковому середовищі позиції визначення предмета бухгалтерського обліку – фактів господарського життя, чи частіше в Україні зустрічається «відображення фактів господарського життя», видається правильним.

Проте така лаконічна ємність визначення предмета бухгалтерського обліку в сучасному світі не є для його науки переконливою. Як зазначалось вище, в Україні чиновниками та експертами Міністерства бачиться у цьому лише технічна сторона діяльності – «відображення». На їх погляд, у цифрову епоху це може робити машина (програма), яка має наукову складову з іншої сфери діяльності. Саме, в основному, звідси і виникають проблеми у вітчизняній бухгалтерській науці.

Намагання провідних вчених-бухгалтерів України об'єктно розширити зміст предмета бухгалтерської діяльності, за нашими дослідженнями, не матимуть бажаної результативності. Так, деякі авторські визначення предмета акцентуються (фокусуються) на відображенні змін реальності (довкілля, трансакційні витрати, об'єкти сталого розвитку тощо) чи інституційних запитів такого відображення (регулятори, корпоративне управління, ринки тощо), що розмиває фокус сприйняття сутності й націленості науки. Виходить, що предмет кон'юнктурно й під впливом розвитку технологій змінюється. Проте класично, якщо об'єктно змінюється реальність, глибина пізнання тієї чи іншої науки, її предмет в цілому повинен залишатися постійним, адже він лаконічно має відображати суть науки. В іншому випадку, «предметно розмити» систему знань наукою (точніше окремою наукою) буде назвати складно. І ще складніше буде доводити колегам з інших наукових сфер її наявність, що ми, власне, зараз і спостерігаємо в Україні.

Те, що вітчизняній бухгалтерській науці вдається відстоювати свій статус у «новому середовищі» Міністерства є заслугою не стільки провідних вчених, скільки результату наявності (нехай і у стані становлення) вітчизняного соціально-економічного інституту бухгалтерського обліку. Саме інституційний (а не управлінсько-системний) статус бухгалтерського обліку дозволяє мобілізувати на вирішення «міністерських проблем і загроз» усі складові цього інституту. Тоді спрацює синергія як організаційної складової інституту (регуляторів, громадських професійних об'єднань, освітніх та академічних установ, корпоративних організацій), так і його неформальної складової (потенціалу усвідомлення та впливу членів аудиторських й бухгалтерських громадських об'єднань). Результати цього впливу уже можна бачити у публічних зверненнях інституту бухгалтерського обліку до Міністерства [7], а також по законодавчих ініціативах, що зароджуються в його середовищі.

Формування та розвиток інституту бухгалтерського обліку описуються інституціональною теорією бухгалтерського обліку. З низки причин в Україні основи цієї теорії не мають достатнього поширення та розвитку. Наявна теорія бухгалтерського обліку, як її предметна складова, у вітчизняному освітньому середовищі базується на радянській основі з привнесенням відповідних концепцій та змін із відповідних закордонних наукових шкіл та інституцій Міжнародної федерації бухгалтерів.

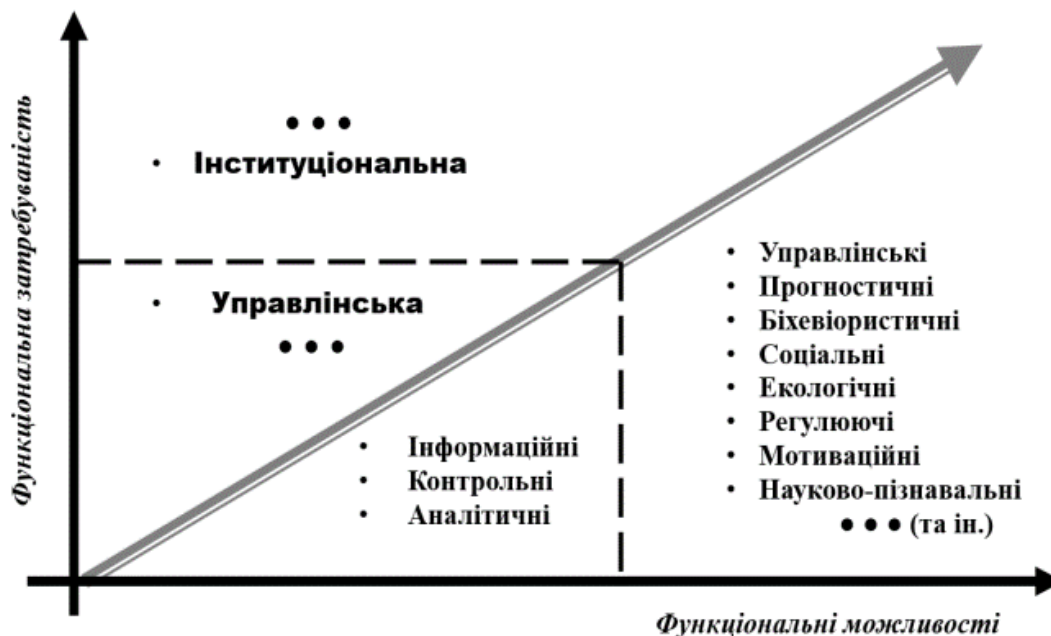
Класично збагачення предмета науки обґрунтовують її нові теорії і парадигми. У науках з «сильною версією» теорії це збагачення розкриває пізнання природи явища, яке вивчає, пояснює, використовує та чи інша наука. У більшості класичних наук формування дефініції предмета починається зі слів «вивчення природи» (сутності). Класично і у спрощеному варіанті так формулюють предмет і економісти – вивчення природи багатства/природа формування багатства. З розвитком економічної науки, появою нових теорій, її предмет формулюється різними вченими світового рівня: як вивчення поведінки людини між цілями та обмеженими засобами, які мають альтернативні використання [8]; чи вивчення природи, як люди і суспільство обирають використання обмежених ресурсів для виробництва товарів і їх розподілу між різними групами тепер і в майбутньому [9].

Варто звернути увагу і на те, що в наукових школах з «сильною версією» теорії, на відміну від бухгалтерських, немає окремих визначень предмета для наукової сфери та для практики. Це ще одна з причин наших непорозумінь з колегами та Міністерством.

Зазначимо і ще на одне слабе місце усталеної у вітчизняному середовищі «радянської з привнесеннями» теорії бухгалтерського обліку й, відповідно, визначеності з його предметом. Йдеться про пріоритетність об'єктної основи їх трансформацій, коли трансформація орієнтується на відображення перспективних параметрів чи відображення новітніх параметрів політики сталого розвитку і т.п. За такого підходу дефініція предмета буде постійно (із запізненням на консервативність) змінюватись що, як зазначалось вище, ставитиме наукову основу професії під сумнів.

В інституціональній теорії бухгалтерського обліку трансформація його предмета базується на якісній (у філософському сенсі) зміні його функціональної затребуваності. Ми обґрунтовуємо, що на певному етапі розвитку економіки бухгалтерський облік «виростає» з управлінської функціональної затребуваності до рівня інституціональної затребуваності. Відповідно, і його предметна націленість (сутність) поглиблюється та виростає.

Таку трансформацію функціональності та предмета можна і потрібно моделювати. На рис. 1 розкривається наукова гіпотеза пріоритетності визначення фундаментальних передумов для розвитку функцій бухгалтерського обліку, яка ґрунтується на діалектичній взаємодії функціональних затребуваностей (зовнішніх проявів) і функціональних можливостей (внутрішніх проявів).

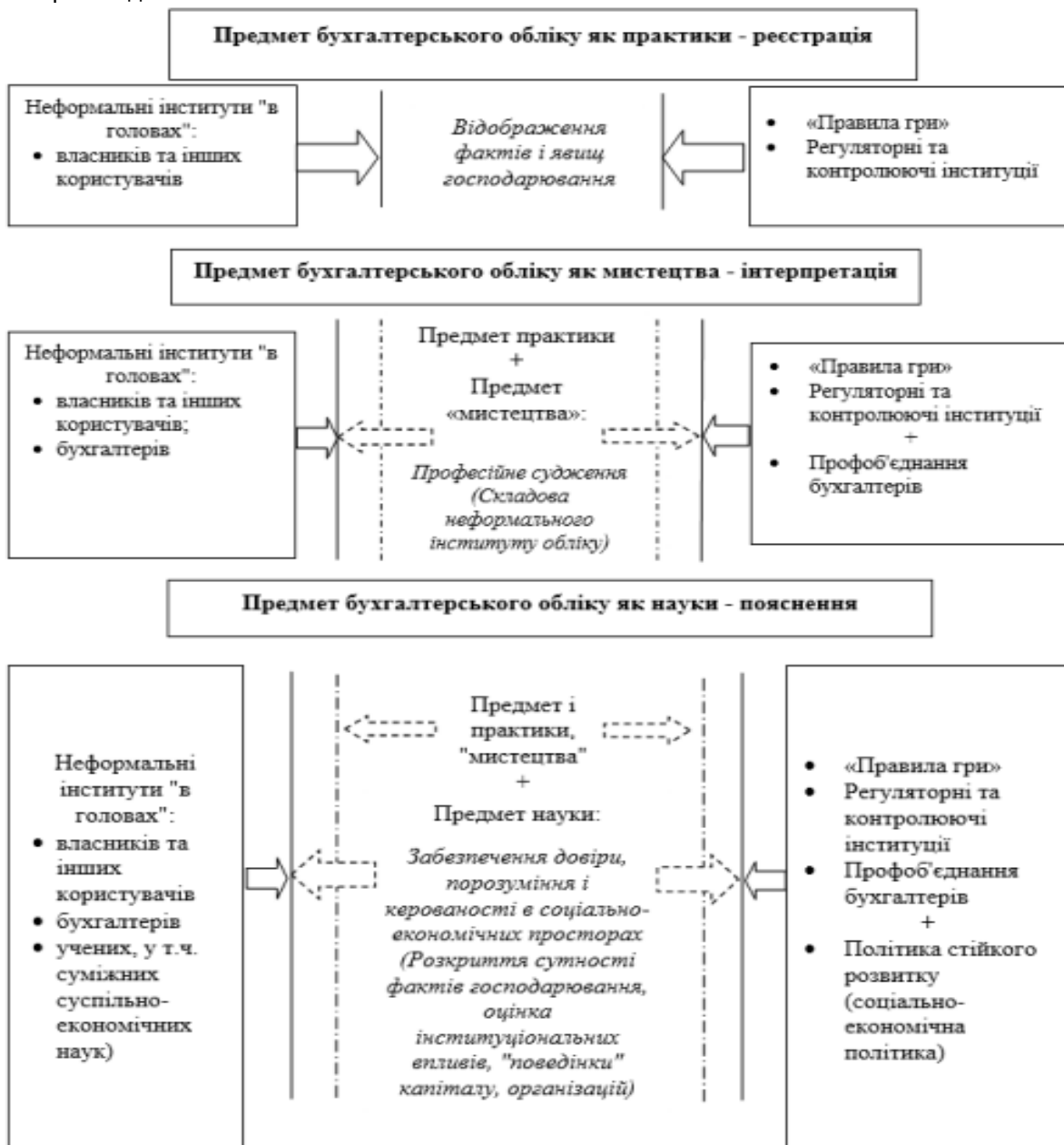

Рис. 1. Модель розвитку функцій в інституціональній теорії бухгалтерського обліку (діалектика функціональних можливостей і функціональної затребуваності бухгалтерського обліку)

Джерело: розроблено автором

Згідно моделі, доповнюючі до «класичних» (інформаційної, контрольної та аналітичної) нові функції обліку (їх перелік достатньо широкий) все ж більше підходять для інституціональної сутності і затребуваності бухгалтерського обліку і розкривають її. Для управлінської функціональної затребуваності більшість пропонованих нових функцій, м'яко кажучи, економічно недоцільні. Разом з тим, нові функції обліку потрібні для виконання ним місій в соціально-економічному просторі. Затребуваність у нових функціях доцільна, коли ми говоримо про інститут бухгалтерського обліку і його роль не тільки в управлінні, а в набагато більшому розумінні – про його роль у соціально-економічному просторі. Розвиток функціональності, перехід до якісно нового рівня корисності бухгалтерського обліку і є основним тригером трансформації змісту його предмета.

На рис. 2 змодельовано розкриття сутності предмета з різних філософських осмислень бухгалтерської діяльності.

Рис. 2. Дедуктивна модель розвитку (збагачення) предмета бухгалтерського обліку
 Джерело: розроблено автором

Перший рівень розуміння предмета бухгалтерського обліку як практики досить обмежений через його існуюче сприйняття як формальними, так і неформальними інститутами. Саме цим пояснюються переважаючі у вітчизняній науці трактування предмета бухгалтерського обліку. Він затиснений (як видно з моделі), з одного боку, впливом «правил гри» і діяльністю контролюючих і регуляторних інституцій, що утворюють ці правила і слідкують за їх дотриманням. З іншого боку, він обмежується дією неформальних інститутів «у головах» перш за все користувачів бухгалтерської інформації. У такому вузькому сприйнятті предмета бухгалтерського обліку яскраво спостерігається «консервація» його сутності лише відображенням фактів і явищ господарського життя. У такому інституціональному просторі бухгалтерський облік сприймається як одна із функцій управління.

На другому рівні розвитку, при врахуванні професійних інституцій (громадських об'єднань бухгалтерів) і розвитку неформального інституту, формуються можливості для розширення сутності предмета бухгалтерського обліку. Збагачується сутність бухгалтерського обліку як творчого процесу. У розвинених країнах такий процес асоціюється з «професійним судженням», яке представляє собою обґрунтовану, підтверджену професійною кваліфікацією, думку бухгалтера.

На цьому рівні відбувається розширення предмета бухгалтерського обліку пізнанням складових інституту бухгалтерського обліку першочергово через посилення його неформальної складової

(усвідомлення бухгалтерами своєї місії в суспільстві, освіченості, професійної організованості, зростання їх статусу тощо).

На цьому рівні змінюється і ставлення до бухгалтерського обліку «в головах» власників та інших користувачів інформації, які більше покладаються на професійні судження бухгалтера при прийнятті рішень. Розвиток неформального інституту породжує зміни і формальних (законодавчо-нормативних) «правил гри», і «поведінки» регуляторних та контролюючих інституцій.

Відбувається розширення предмета бухгалтерської діяльності в практичній площині на «поле» суміжних економічних наук – аналізу, аудиту, планування і т.д. Адже, будучи базисом для аналізу, планування і «годівницею» для аудиту, бухгалтерський облік до цього часу не наважується через збагачення предмета взяти на себе функції пояснення, оцінки та інтерпретації фактів господарської діяльності, хоча і має для цього колосальне підґрунтя.

Третя, наукова складова трактування предмета бухгалтерського обліку вбирає в себе не тільки попередні рівні (практику, мистецтво), але й ставить перед бухгалтерським обліком завдання із вивчення його інституціональної сутності та оцінки впливів інституціонального середовища на процеси як усередині системи обліку, так і на господарювання, прогнозування зміни «поведінки» підприємства, його капіталу. Бухгалтерський облік як важливий соціально-економічний інститут розширює свою місію, завдання, функції та предмет у напрямі забезпечення довіри, порозуміння й керованості соціально-економічних процесів.

З огляду на зазначені вище інституціональні орієнтири поглиблення сутності предмета бухгалтерського обліку, можна сформулювати для дискусії його цілісне визначення: предметом бухгалтерського обліку є вивчення природи обліково-інформаційного забезпечення довіри, порозуміння і керованості соціально-економічних просторів. І далі, невід'ємно, – предмет бухгалтерського обліку зосереджується на вивченні його інституціональної сутності і спроможності задоволення зовнішніх інституціональних запитів на облікову інформацію за допомогою професійної інтерпретації фактів і явищ життєдіяльності суб'єктів господарювання (рис. 3).

Рис. 3. Інституціональне збагачення предмета бухгалтерського обліку

Джерело: розроблено автором

Сутність слів «життєдіяльність суб'єктів господарювання» у поглибленому визначенні предмета розглядається в ретроспективних і перспективних параметрах не тільки господарської, а й соціальної, екологічної та іншої життєдіяльності всіх тих, хто зобов'язаний вести бухгалтерський облік.

Іншими словами, збагачення предмета бухгалтерського обліку приростає його статусом важливого соціально-економічного інституту. У широкому розумінні його предметом стає вивчення

природи обліково-інформаційного забезпечення довіри, порозуміння і керованості як суб'єктів господарювання, так і соціально-економічних просторів.

Інституціональна базовість для розвитку бухгалтерського обліку підтверджується дослідженнями значної когорти вітчизняних вчених, серед яких К. Безверхий [10], Ю. Бездушна [11], Р. Бруханський [12], С. Василішин [13], О. Височан [14], О. Канцуров [15], О. Сокіл [16] та ін. Такі наявні наукові напрацювання створюють умови для конструктивної дискусії, в т.ч. і по предметній сфері бухгалтерського обліку.

Висновки з проведеного дослідження. Історично, особливо на постсоціалістичному просторі, сформувалася звужена інтерпретація предмета бухгалтерського обліку – в рамках сервісної функції управління. Тому в Україні ані бухгалтерський облік, ані бухгалтери (формуючи і як ніхто розуміючи потенціал застосування обліково-економічної інформації) не мають належного місця в економічній науці, на високих рівнях державного управління й політики.

Для інституціональної теорії зміна погляду на предмет бухгалтерського обліку, поглиблення і розширення його сутності є першим кроком до нового стану розвитку бухгалтерського обліку як провідної економічної науки і професійної господарської й державної діяльності.

Перспективами подальших наукових досліджень є розробка концептуальних моделей розширеного предмета бухгалтерського обліку, які інтегрують фінансові, нефінансові, соціальні та екологічні аспекти діяльності підприємств, що особливо актуально в умовах імплементації підходів сталого розвитку та ESG.

Література

1. Жук В. М. Розвиток теорії бухгалтерського обліку: інституціональний аспект : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. 408 с.
2. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 453 с.
3. Голов С. Ф., Голубка Я. В., Костюченко В. М., Чижевська Л. В. Теорії та методи бухгалтерського обліку : підручник. Житомир : Видавничий дім «Бук-Друк», 2024. 444 с.
4. Петрук О. М. Гармонізація національних систем бухгалтерського обліку : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2006. 420 с.
5. Легенчук С. Ф. Бухгалтерське теоретичне знання: від теорії до метатеорії : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2012. 336 с.
6. Паспорти спеціальностей : Постанова президії ВАК України від 14.12.2006 № 31-06/11. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v31-0330-06#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
7. Результати громадського обговорення намірів МОН запровадити ЄДКІ щодо бакалаврів з обліку і оподаткування. *Офіційний сайт ФАБФ*. URL: <https://federation.faaf.org.ua/novini/245-rezultati-gromadskogo-obgovorennya-namiriv-mon-zaprovaditi-edki-shchodo-bakalavriv-z-obliku-i-opodatkuvannya.html> (дата звернення: 10.10.2025).
8. Robbins L. An Essay on the Nature and Significance of Economic Science. London : MacMillan & Co., 1932. 142 p.
9. Самуельсон П. Економіка : підручник. Львів : Світ, 1993. 495 с.
10. Безверхий К. Інституціональна модель бухгалтерського обліку в Україні. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2014. № 10. С. 32-41.
11. Бездушна Ю. С. Повоєнна капіталізація національного багатства: обліково-оціночний аспект : монографія. Київ : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2022. 420 с.
12. Бруханський Р. Ф. Бухгалтерський інжиніринг як метод побудови стратегічно орієнтованої системи обліку. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2014. Вип. 10. Том 1. С. 59-66.
13. Василішин С. І. Теоретичні засади розвитку місії та спроможності інституту бухгалтерського обліку в контексті управління економічною безпекою підприємств. *Облік і фінанси*. 2020. № 1. С. 20-27. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-1\(87\)-20-27](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-1(87)-20-27).
14. Височан О. С., Яхвак Д. М. Інституціоналізм у сучасній вітчизняній теорії бухгалтерського обліку: історичні витоки та генезис. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 16. С. 155-161.
15. Канцуров О. О. Інституціональний аспект бухгалтерського обліку : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2014. 380 с.
16. Сокіл О. Г. Теоретико-методологічні засади бухгалтерського обліку сталого розвитку сільськогосподарських підприємств : монографія. Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», 2018. 454 с.

References

1. Zhuk, V.M. (2018), *Rozvytok teorii bukhgalterskoho obliku: instytutsionalnyi aspekt* [Development of accounting theory: institutional aspect], monograph, NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 408 p.

2. Holov, S.F. (2007), *Bukhhalterskyi oblik v Ukraini: analiz stanu ta perspektyvy rozvytku* [Accounting in Ukraine: state analysis and development prospects], monograph, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 453 p.
3. Holov, S.F., Holubka, Ya.V., Kostiuchenko, V.M. and Chyzhevska, L.V. (2024), *Teorii ta metody bukhhalterskoho obliku* [Theories and methods of accounting], textbook, Vydavnychiy dim "Buk-Druk", Zhytomyr, Ukraine, 444 p.
4. Petruk, O.M. (2006), *Harmonizatsiia natsionalnykh system bukhhalterskoho obliku* [Harmonization of national accounting systems], monograph, ZhDTU, Zhytomyr, Ukraine, 420 p.
5. Lehenchuk, S.F. (2012), *Bukhhalterske teoretychne znannia: vid teorii do metateorii* [Accounting theoretical knowledge: from theory to metatheory], monograph, ZhDTU, Zhytomyr, Ukraine, 336 p.
6. Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine (2006), *Passports of specialties*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v31-0330-06#Text> (access date October 10, 2025).
7. Federation of Auditors, Accountants and Financiers of Ukraine (2025), "Results of public discussion on the intentions of the Ministry of Education and Science to introduce a unified state qualification exam for bachelors in accounting and taxation", available at: <https://federation.faaf.org.ua/novini/245-rezultati-gromadskogo-obgovorennia-namiriv-mon-zaprovaditi-edki-shchodo-bakalavriv-z-obliku-i-opodatkuvannya.html> (access date October 10, 2025).
8. Robbins, L. (1932), *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*, MacMillan & Co., London, UK, 142 p.
9. Samuelson, P. (1993), *Ekonomika* [Economics], textbook, Svit, Lviv, Ukraine, 495 p.
10. Bezverkhyi, K. (2014), "Institutional model of accounting in Ukraine", *Bukhhalterskyi oblik i audyt*, no. 10, pp. 32–41.
11. Bezdiushna, Yu.S. (2022), *Povoienna kapitalizatsiia natsionalnoho bahatstva: oblikovo-otsinochnyi aspekt* [Post-war capitalization of national wealth: accounting and valuation aspect], monograph, NNTs "Instytut aharnoi ekonomiky", Kyiv, Ukraine, 420 p.
12. Brukhanskiy, R.F. (2014), "Accounting engineering as a method of building a strategically oriented accounting system", *Visnyk Volynskoho instytutu ekonomiky ta menedzhmentu*, vol. 1, iss. 10, pp. 59–66.
13. Vasylyshyn, S.I. (2020), "Theoretical foundations of development of the mission and capacity of the accounting institute in the context of enterprise economic security management", *Oblik i finansy*, no. 1, pp. 20–27. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-1\(87\)-20-27](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-1(87)-20-27)
14. Vysochan, O.S. and Yakhvak, D.M. (2017), "Institutionalism in modern domestic accounting theory: historical origins and genesis", *Prychornomorski ekonomichni studii*, iss. 16, pp. 155–161.
15. Kantsurov, O.O. (2014), *Instytutsionalnyi aspekt bukhhalterskoho obliku* [Institutional aspect of accounting], monograph, NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 380 p.
16. Sokil, O.H. (2018), *Teoretyko-metodolohichni zasady bukhhalterskoho obliku staloho rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv* [Theoretical and methodological principles of accounting for sustainable development of agricultural enterprises], monograph, TOV "Kolor Prynt", Melitopol, Ukraine, 454 p.

Жук В.М.

ПРЕДМЕТНА СФЕРА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В ЙОГО ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІЙ ТЕОРІЇ

Мета. Перегляд предметної сфери бухгалтерського обліку при розгляді його в статусі соціально-економічного інституту та обґрунтування напрямів її інституціонального збагачення в умовах сучасних викликів розвитку науки, професії й трансформації економіки.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, що забезпечує розгляд предметної сфери бухгалтерського обліку в його розвитку, взаємозв'язках і суперечностях у контексті інституціональної теорії. У процесі дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема індукцію і дедукцію – для узагальнення теоретичних положень та формування логіки дослідження; системний підхід – для комплексного аналізу бухгалтерського обліку як соціально-економічного інституту; метод моделювання – для побудови концептуальних уявлень про трансформацію його предметної сфери; аналіз і синтез – для виявлення структурних елементів і узагальнення наукових підходів; монографічний метод – для поглибленого вивчення наукових праць з досліджуваної проблематики; абстрактно-логічний метод – для теоретичного узагальнення, формулювання висновків і визначення напрямів подальших досліджень. Інформаційну базу становили наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених, досвід професійної діяльності та авторські спостереження.

Результати дослідження. Доведено, що звужене трактування предмета бухгалтерського обліку як відображення фактів господарського життя вже не відповідає сучасному рівню розвитку бухгалтерської науки і практики та послаблює академічний статус обліку в системі економічних наук. Обґрунтовано, що спроби розширити предмет лише через додавання нових об'єктів відображення не усувають теоретичної кризи, а, навпаки, розмивають його наукову сутність. Запропоновано дедуктивну модель інституціонального збагачення предмета бухгалтерського обліку, яка виходить із якісної зміни його функціональної затребуваності: від сервісної функції управління до виконання ширшої соціально-

економічної місії. Визначено, що бухгалтерський облік як інститут покликаний забезпечувати довіру, порозуміння і керованість соціально-економічних просторів через професійну інтерпретацію фактів і явищ життєдіяльності суб'єктів господарювання.

Наукова новизна результатів дослідження. Обґрунтовано новий підхід до визначення предмета бухгалтерського обліку на основі інституціональної теорії. Запропоновано його трактування не як техніки відображення господарських операцій, а як вивчення природи обліково-інформаційного забезпечення довіри, порозуміння і керованості соціально-економічних просторів. Дістала подальший розвиток ідея дедуктивного моделювання предметної сфери бухгалтерського обліку.

Практична значущість результатів дослідження. Запропоновані положення можуть бути використані для оновлення сучасної парадигми бухгалтерського обліку, посилення його академічного статусу, розвитку професійної освіти та формування концептуальних моделей обліку, здатних інтегрувати фінансові, нефінансові, соціальні й екологічні аспекти діяльності підприємств.

Ключові слова: бухгалтерський облік, предмет бухгалтерського обліку, інституціональна теорія бухгалтерського обліку, соціально-економічний інститут, професійне судження, функції бухгалтерського обліку, парадигма обліку, обліково-інформаційне забезпечення.

Zhuk V.M.

THE SUBJECT AREA OF ACCOUNTING IN ITS INSTITUTIONAL THEORY

Purpose. The aim of the article is to review the subject area of accounting when considering it in the status of a socio-economic institution and to substantiate the directions of its institutional enrichment in the context of modern challenges in the development of science, the profession, and the transformation of the economy.

Methodology of research. The methodological foundation of this study is the dialectical method of cognition, which enables an examination of the subject area of accounting in terms of its development, interrelationships, and contradictions within the context of institutional theory. General scientific and special methods were used in the research process, including induction and deduction – to generalize theoretical propositions and establish the logic of the research; the systemic approach – for a comprehensive analysis of accounting as a socio-economic institution; the modeling method – for constructing conceptual representations of the transformation of its subject area; analysis and synthesis – for identifying structural elements and generalizing scientific approaches; the monographic method – for an in-depth study of scientific works on the subject under investigation; the abstract and logical method – for theoretical generalization, formulation of conclusions, and identification of directions for further research. The information base consisted of scientific works by leading domestic and foreign scholars, professional experience, and the author's observations.

Findings. It is proven that the narrow interpretation of the subject of accounting as a reflection of the facts of economic life no longer corresponds to the modern level of development of accounting science and practice and weakens the academic status of accounting in the system of economic sciences. It is substantiated that attempts to expand the subject only by adding new objects of reflection do not eliminate the theoretical crisis, but, on the contrary, dilute its scientific essence. The author proposes a deductive model of institutional enrichment of the subject of accounting, which proceeds from a qualitative change in its functional demand: from the service function of management to the fulfillment of a broader socio-economic mission. It was determined that accounting, as an institution, is designed to ensure trust, understanding, and manageability of socio-economic spaces through the professional interpretation of the facts and phenomena of the lives of business entities.

Originality. A new approach to defining the subject of accounting based on institutional theory is substantiated. The article proposes interpreting the subject of accounting not as a technique for reflecting economic transactions, but as a study of the nature of accounting and the information that supports trust, understanding, and the manageability of socio-economic spaces. The idea of deductive modeling of the subject area of accounting has been further developed.

Practical value. The proposed provisions can be used to update the modern accounting paradigm, strengthen its academic status, develop professional education, and form conceptual accounting models capable of integrating financial, non-financial, social, and environmental aspects of enterprise activities.

Key words: accounting, subject of accounting, institutional theory of accounting, socio-economic institute, professional judgment, accounting functions, accounting paradigm, accounting and information support.

Дата надходження рукопису: 22.01.2026

Дата прийняття рукопису до друку: 24.02.2026

Дата публікації: 31.03.2026